

Міністерство освіти і науки України

Модельна навчальна програма

«Етика. 5–6 класи»

для закладів загальної середньої освіти

(автори Ашортія Є.Д., Бакка Т.В., Желіба О.В., Козіна Л.Є., Мелещенко Т.В., Щупак І.Я.)

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»

(наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795)

Пояснювальна записка

Навчальний предмет «Етика» реалізує вимоги до обов'язкових результатів навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі. Навчання етики спрямоване на реалізацію загальної мети базової загальної освіти, яка полягає в розвитку природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формуванні компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомому виборі подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовженні навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, вихованні відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу.

Метою навчального курсу «Етика» у 5–6 класах є формування світогляду, формування вільної особистості, яка визнає загальнолюдські та національні цінності й керується морально-етичними критеріями та почуттям відповідальності у власній поведінці; виховання поваги до людської гідності й дотримання прав людини, демократичних цінностей, верховенства права, справедливості, неупередженості, рівності.

Результатами навчання є набуття учнями ключових компетентностей: громадянської та соціальної, інформаційно-комунікаційної, мовної, математичної, екологічної, у галузі культури, природничих наук, техніки і технологій, інноваційності, підприємливості, самоосвіти.

Даний компетентнісний потенціал, направлений на формування в учнів розуміння власного «я», усвідомлення власної гідності, реалізації власних прав і свобод, поваги до прав і гідності людей, виявлення толерантного ставлення, протидії упередженому ставленню; дотримання демократичних принципів, ефективного спілкування з іншими особами, і участь у забезпеченні сталого розвитку суспільства. Базові знання програми ґрунтуються навколо понять безпеки, здоров'я та добробуту.

Програма складається з пояснювальної записки, структурованих за класами та темами вимог до очікуваних результатів навчання учнів, розкритих в орієнтирах для оцінювання, що вказані у Додатку 16 до Державного стандарту базової середньої освіти, пропонованого змісту навчального предмета як основи для досягнення цих результатів. Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності зорієнтовані на формування відповідних компетентностей і викладені через уміння та ставлення, які відповідають знанневому, смисловому, діяльнісному та ціннісному компонентам ключових компетентностей з соціальної та здоров'язбережувальної галузі, визначеним у Додатку 15 до Державного стандарту базової середньої освіти

Учительство, орієнтуючись на вимоги щодо підготовки учнів/учениць, має можливість самостійно визначати назву теми, кількість і перелік питань до кожного уроку залежно від умов організації освітнього процесу, пізнавальних можливостей школярів/школярок, класу та індивідуального підходу учительства до викладання. До кожної теми вказано орієнтовані види навчальної діяльності та рекомендований обсяг навчального матеріалу, що має бути опанований учнями за визначений період навчання у процесі досягнення очікуваних результатів і ґрунтується на базових знаннях з соціальної та здоров'язбережувальної галузі, визначених Державним стандартом базової середньої освіти (Додаток № 15). У програмі пропонується стандартний набір видів навчальної діяльності без деталізації. Враховуючи принципи академічної свободи вчителя/вчителька можуть визначати конкретні форми та методи роботи, види пізнавальних завдань, зберігаючи загальну спрямованість роботи відповідно до компетентнісного підходу.

Навчальна дисципліна є наступним концентром формування соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі, що ґрунтується на базі досягнень початкової школи. Тематика побудована на основі поступового розширення уявлень учнів про громадянські суспільні комунікації:

моральні норми — чесноти — міжособистісні взаємини — спілкування — моральні цінності — етичні норми у правах дитини — сприйняття інакшості — культурна поведінка.

У програмі немає розподілу навчальних годин за розділами. У межах загальної річної кількості годин учитель/вчителька може самостійно визначати час для роботи над кожним розділом програми, але не порушуючи до того ж повноти завдань, визначених як результати і зміст навчально-пізнавальної діяльності.

Основна частина
5 клас

Очікувані результати навчання	Зміст навчально-пізнавальної діяльності	Види навчальної діяльності
Вступ		
	Походження «етики». Мораль і моральні цінності. Людські чесноти.	
Тема 1. Моральні норми		
<p>Базові знання: <i>особливості поведінки та її наслідки, моральні та етичні цінності, життєва самоідентифікація, добро, зло, моральні норми, патріотизм.</i></p> <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● пояснює вибір власних альтернатив і рішень з огляду на вплив зовнішніх чинників; ● обґрунтовує наслідки вибору альтернативного рішення щодо моделей поведінки, спрямованих на збереження здоров'я, добробуту та безпеки; ● бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості і потреби; ● виконує різні ролі в груповій роботі <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● вирізняє ознаки добродійності; ● пояснює почуття інших осіб і визнає їх право на вираження своїх почуттів 	<p>Унікальність людини. Людська індивідуальність. Поняття власного Я.</p> <p>Правила. Хто і для чого встановлює правила. Як правила стають звичаєм і законом.</p> <p>Моральні норми та принципи. Добро і зло. Поведінка людини. Моральний вибір.</p> <p>Вчинок. Мотив та наслідок. Моральна відповідальність людини.</p> <p>Розум, емоції і почуття,</p>	<p>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проектна, моделювання, інтерактивна, дискусійна</p>

	<p>їх вплив на поведінку та вчинки.</p> <p>Повага людини. Основний зміст «золотого правила» моральності. Людяність і справедливість як основа етикету.</p> <p>Повага до морально-культурних надбань суспільства. Повага до звичаїв, традицій, символів і законів країни та звичаїв народів, які живуть в Україні. Відчуття патріотизму та приналежності до країни.</p>	
<p>Тема 2. Людські чесноти</p>		
<p>Базові знання: <i>відповідальність, совість, добродієність, самоконтроль, доброзичливість, старанність, щедрість, співчуття, чуйність, ввічливість, гуманність.</i></p> <p>Уміння:</p>	<p>Роль чеснот у житті людини. Відповідальність. Совість як внутрішній регулятор моралі.</p>	<p>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проектна, моделювання,</p>

<ul style="list-style-type: none"> ● обґрунтовує необхідність власної відповідальності за поведінку в побуті та громадських місцях; ● бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості і потреби; ● виконує різні ролі в груповій роботі <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● розпізнає приклади поведінки, дружньої до навколишнього середовища; ● вирізняє ознаки доброчинності 	<p>Доброчесність, стриманість, терплячість. Як опанувати себе.</p> <p>Доброзичливість. Повага до інших.</p> <p>Старанність. Ставлення до обов'язків.</p> <p>Щедрість. Допомога тим, хто її потребує.</p> <p>Скромність у добрих справах.</p> <p>Ввічливість. Гречність як норма поведінки. Правила ввічливості. Етикет.</p>	<p>інтерактивна, дискусійна</p>
<p>Тема 3. Людина серед людей</p>		
<p>Базові знання: <i>довіра, сім'я, батьківство, дружба, колектив, булінг і протидія його проявам, громадське місце, безпека і добробут, толерантність, цінність життя, конфлікт.</i></p> <p>Уміння:</p>	<p>Цінність довіри. Довіра як основа стосунків у родині, колі друзів, класі, школі.</p> <p>Родинне коло.</p>	<p>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна,</p>

<ul style="list-style-type: none"> ● обґрунтовує необхідність власної відповідальності за поведінку в побуті та громадських місцях; ● ідентифікує причини та наслідки виникнення конфліктів у різних ситуаціях; ● розробляє стратегію подолання булінгу, визначає джерела допомоги жертвам булінгу, звертається по допомогу до інших осіб ● аналізує вибір свій та інших осіб з урахуванням користі і задоволення (радості) для здорового, безпечного життя; ● організовує власний освітній простір, раціонально розподіляє час бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості і потреби; ● виконує різні ролі в груповій роботі; ● вміє раціонально розпоряджатися власними грошима <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● бережливо ставиться до власного майна та майна інших осіб, обґрунтовує недоторканність чужого майна; ● встановлює нові контакти й ефективно співпрацює для досягнення результату, використовує різні засоби зв'язку 	<p>Взаємна повага і допомога в родинному колі. Права і обов'язки членів сім'ї. Взаєморозуміння та партнерські відносини.</p> <p>Дружба й товаришування. Моральні основи товаришування. Вміння дружити.</p> <p>Людина в колективі. Колектив. Етика відносин. Етичний кодекс.</p> <p>Шкільна етика. Відносини у класному та шкільному колективі. Правила поведінки у класі та школі. Норми поведінки з однолітками і зі старшими.</p> <p>Поведінка в</p>	<p>дискусійна</p>
--	--	-------------------

	<p>громадських місцях. Громадські місця. Поведінка в різних життєвих ситуаціях. Толерантність у взаємодії з іншими. Звичаї, традиції, церемонії, етикетні кодекси етнічних, релігійних та інших спільнот. Конфлікт. Причини конфліктів. Шляхи розв'язання та запобігання конфліктам.</p>	
<p>Тема 4. Культура спілкування</p>		
<p>Базові знання: <i>ефективне спілкування, безпека особистості, самовираження, активне слухання, дрес-код, емпатія.</i></p> <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● виокремлює інформацію та обговорює ситуації булінгу, зокрема кібербулінгу; ● ідентифікує причини та наслідки виникнення конфліктів у різних ситуаціях; ● моделює ситуацію з конструктивним залагодженням конфліктів; ● розробляє стратегію подолання булінгу, визначає джерела допомоги жертвам булінгу, звертається по допомогу до інших осіб; 	<p>Роль спілкування в житті людини. Мова як засіб спілкування. Прагнення особистості у спілкуванні. Види спілкування. Культура спілкування. Межі особистої свободи. Моральні норми</p>	<p>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проектна, моделювання, інтерактивна, дискусійна</p>

<ul style="list-style-type: none"> ● застосовує вербальні і невербальні засоби спілкування для конструктивної комунікації; ● прогнозує ризики комунікації у віртуальному середовищі; ● розрізняє ситуації, коли силу переконання використали з позитивними чи негативними намірами; ● розрізняє складники особистого простору (інтимний, соціальний, публічний), поважає свій і чужий особистий простір під час спілкування; ● бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості і потреби; ● розуміє взаємовплив емоційного стану, переконань, поведінки всіх учасників спільної діяльності; ● виконує різні ролі в груповій роботі <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● пояснює почуття інших осіб і визнає їх право на вираження своїх почуттів 	<p>спілкування.</p> <p>Вербальне спілкування. Культура мови. Темп, тембр мовлення. Інтонація.</p> <p>Почути і бути почутим. Як донести свою думку. Як зрозуміти інших. Активне слухання.</p> <p>Невербальне спілкування. Мова тіла. Мова жестів. Манери спілкування.</p> <p>Зовнішній вигляд людини як повідомлення. Самовираження, стиль і мода. Дрес-код. Творче самовираження. Свобода самовираження.</p> <p>Дистанційне спілкування. Особливості етики спілкування у телефонних розмовах, листуванні та спілкуванні в мережі</p>	
---	---	--

	<p>Інтернет. Правила безпеки в соціальних мережах.</p> <p>Долання бар'єрів слухання. Чому люди не розуміють одне одного.</p> <p>Емпатичне слухання.</p>	
--	--	--

6 клас

Очікувані результати навчання	Зміст навчально-пізнавальної діяльності	Види навчальної діяльності
<p>I. Вступ</p>	<p>Загальнолюдські цінності як основа етики.</p>	
<p>Тема 1. У світі моральних цінностей</p>		
<p>Базові знання: <i>потреби, свобода, щастя, духовне здоров'я, почуття, емоції, любов, повага, життєва гармонія, справедливість.</i></p> <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● виявляє ризики невідповідності власних потреб і можливостей; ● приймає індивідуальні темпи вікових змін в організмі як вияв норми; ● визначає причини вікових змін в організмі, зокрема в період статевого дозрівання; ● визначає ефективні способи засвоєння навчальної інформації; ● моделює кроки задоволення власних потреб з урахуванням можливостей своїх та інших осіб; ● бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості і потреби; ● виконує різні ролі в груповій роботі; ● вирізняє ознаки добротності 	<p>Потреби людини. Піраміда потреб. Базові потреби.</p> <p>Духовні потреби. Моральні цінності як життєві орієнтири.</p> <p>Духовний світ людини. Свобода як основа моральності. Свобода вибору, дії.</p> <p>Почуття та емоції. Світ почуттів та емоцій. Вияв емоцій та почуттів.</p> <p>Любов і кохання. Що таке любов. Закоханість і кохання. Міжособистісні взаємини.</p>	<p>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проектна, моделювання, інтерактивна, дискусійна</p>

<p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● протидіє проявам тиску, агресії, маніпуляції і неповаги щодо себе та інших осіб; ● розуміє взаємовплив емоційного стану, переконань, поведінки всіх учасників спільної діяльності; ● розпізнає приклади поведінки, дружньої до навколишнього середовища 	<p>Гармонія життя. Уміти радіти. Щастя і радість. Внутрішня гармонія. Уміння бути щасливим. Успіх і щастя.</p> <p>Справедливість. Справедливість і несправедливість. Протидія несправедливості. Правда і справедливість.</p>	
<p>Тема 2. Етичні норми в правах дитини</p>		
<p>Базові знання: <i>гідність, повага, права дитини, відповідальність, самостійність, участь, лідерство.</i></p> <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● виявляє ризики невідповідності власних потреб і можливостей; ● приймає індивідуальні темпи вікових змін в організмі як вияв норми; ● визначає причини вікових змін в організмі, зокрема в період статевого дозрівання; ● визначає ефективні способи засвоєння навчальної інформації; ● моделює кроки задоволення власних потреб з урахуванням можливостей своїх та інших осіб; ● бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості і потреби; 	<p>Гідність. Почуття особистої гідності. Особиста гідність і людська гідність.</p> <p>Права дитини і відповідальність. Права дитини, обов'язки і відповідальність у родині, у школі та у суспільстві. Відповідальність особистості за свій вибір та результати й наслідки своїх дій.</p>	<p>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проектна, моделювання, інтерактивна, дискусійна</p>

<ul style="list-style-type: none"> • виконує різні ролі в груповій роботі; • вирізняє ознаки доброчинності <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розпізнає приклади поведінки, дружньої до навколишнього середовища; • розуміє взаємовплив емоційного стану, переконань, поведінки всіх учасників спільної діяльності; • протидіє проявам тиску, агресії, маніпуляції і неповаги щодо себе та інших осіб 	<p>Прийняття рішень. Мотиви та наслідки рішень. Самостійність у прийнятті рішень.</p> <p>Право на участь. Етика участі. Моральні принципи діяльності спільнот.</p> <p>Етичне лідерство. Лідерство. Моральні якості лідера.</p>	
<p>Тема 3. Мистецтво жити в суспільстві</p>		
<p>Базові знання: <i>ідеал, світогляд, діяльність із створення цінності для інших осіб, ініціативність, ефективна співпраця, ознаки доброчинності, інклюзія, стереотипи й упередження, підтримка осіб з особливими потребами, прийняття відмінностей між людьми, толерантне ставлення до поглядів і переконань, інтересів та потреб інших осіб, спонсорство, меценатство, волонтерство, волонтерський рух в Україні.</i></p> <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ідентифікує причини та наслідки виникнення конфліктів у різних ситуаціях; • розробляє стратегію подолання булінгу, визначає джерела допомоги жертвам булінгу, звертається по допомогу до інших осіб; • використовує перевірену інформацію для прийняття рішення щодо вибору повсякденної поведінки на користь здоров'я, безпеки та добробуту; 	<p>Світогляд. Уявлення людини і суспільства про світ. Багатоманіття світоглядів і базові цінності. Патріотизм, любов до України.</p> <p>Сприйняття «іншості». Культурно-національні особливості людей, які живуть в Україні. Ближній, але інакший.</p> <p>Сприйняття «інакшості».</p>	<p>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проектна, моделювання, інтерактивна, дискусійна</p>

- пояснює вибір власних альтернатив і рішень з огляду на вплив зовнішніх чинників;
- обґрунтовує наслідки вибору альтернативного рішення щодо моделей поведінки, спрямованих на збереження здоров'я, добробуту та безпеки;
- оцінює надійність різних джерел інформації (засоби масової інформації, реклама, соціальні мережі тощо);
- обґрунтовує обмеженість ресурсів (зокрема часу, здоров'я, фінансів);
- визначає відмінності між людьми як ціннісну ознаку індивідуальності;
- виявляє розуміння індивідуальних відмінностей інших осіб;
- вирізняє ознаки добродійності;
- бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості і потреби;
- виконує різні ролі в груповій роботі;
- пояснює значення волонтерства

Ставлення:

- толерантно ставиться до поглядів, переконань, інтересів і потреб інших осіб, що не загрожують здоров'ю, безпеці і добробуту;

Людина – найвища цінність.

Людяність. Гуманістична мораль: визнання людини найвищою цінністю.

Пріоритет прав і свобод людини, рівність і справедливість.

Духовність і релігійність.

Віра і релігія в житті людини. Право на свободу віросповідання.

Повага до релігійних почуттів віруючих.

Поліконфесійність.

Толерантність як умова співжиття української спільноти.

Інклюзія. Інклюзія як

спосіб сприйняття людської різноманітності. Рівноцінність. Подолання бар'єрів та залучення кожного. Етика

<ul style="list-style-type: none"> ● виявляє чуйне ставлення до людей з особливими потребами протидіє проявам тиску, агресії, маніпуляції і неповаги щодо себе та інших осіб 	<p>спілкування та допомога людям з інвалідністю.</p> <p>Стереотипи й упередження. Роль стереотипів у житті суспільства. Види стереотипів. Міфи. Забобони та упередження. Моральні норми як інструмент подолання стереотипів та упереджень.</p> <p>Благодійність і волонтерство. Доброта і благодійність. Меценатство. Благодійництво сьогодні: спонсорство.</p> <p>Волонтерство. Моральні аспекти волонтерського руху.</p>	

Тема 4. Бути культурною людиною

Базові знання: *культура, розвиток особистості, критичне ставлення до інформації, добробут, сталий розвиток, ресурси, культура споживання, потреби людини та обмеженість ресурсів, екологічні проблеми, повага до живих істот, праця, хобі, сенс життя, саморозвиток.*

Уміння:

- виявляє ризики неналежного поведіння із тваринами (домашні, бездомні, дикі);
- передбачає вплив на власне здоров'я, безпеку, добробут і здоров'я, безпеку, добробут інших осіб неналежного використання цифрових пристроїв;
- прогнозує ризики комунікації у віртуальному середовищі;
- використовує перевірену інформацію для прийняття рішення щодо вибору повсякденної поведінки на користь здоров'я, безпеки та добробуту;
- звертається до фахівців у небезпечних ситуаціях, наслідкам яких не може зарадити власними силами;
- поводить безпечно під час спілкування, зокрема з тваринами;
- організовує власний освітній простір, раціонально розподіляє час;
- використовує допоміжні засоби для навчання, зокрема цифрові пристрої, без шкоди для здоров'я;
- визначає прагнення і потреби у сфері власного особистісного розвитку та навчання;
- самостійно створює та реалізовує короткострокові плани щодо досягнення успіху, зокрема в навчанні, спорті, побуті;

Культура — міра людяності в людині.

Духовна та матеріальна культура.

Культурність.

Людина і природа.

Гармонія співіснування людини і природи як умова майбутнього життя.

Ставлення до природи.

Сталий розвиток.

Екологічні проблеми сучасності.

Відповідальність за все живе на Землі.

Праця в житті людини.

Роль праці в житті людини.

Види праці. Домашня праця. Етика праці.

Дозвілля людини.

Розмаїття людських інтересів. Потреби у відпочинку і можливості їх задовольнити.

Моє хобі. Організація вільного часу.

Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна

<ul style="list-style-type: none"> ● аналізує взаємозв'язок між потребами людини та обмеженістю ресурсів; ● визначає потребу ощадливого використання ресурсів і повторної переробки вторинної сировини; ● обґрунтовує обмеженість ресурсів (зокрема часу, здоров'я, фінансів); ● розуміє перспективність своєї діяльності для успішного майбутнього; ● визначає цілі власної діяльності і стратегії їх досягнення; ● бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості і потреби; ● виконує різні ролі в груповій роботі <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● розпізнає приклади поведінки, дружньої до навколишнього середовища; ● виявляє зацікавлення до тривалої систематичної діяльності (хобі, спорт, мистецтво, навчання тощо) та наполегливість у досягненні мети; ● толерантно ставиться до поглядів, переконань, інтересів і потреб інших осіб, що не загрожують здоров'ю, безпеці і добробуту 	<p>Здоров'я людини. Довкілля і здоров'я людини. Особиста гігієна. Фізична культура. Комп'ютерні гаджети, Інтернет і сучасний школяр. Небезпеки віртуального світу. Етика здорового способу життя.</p> <p>Мистецтво самопізнання. Самопізнання. Пошук власної ідентичності. Сенс життя. Ідеал в житті людини.</p> <p>Саморозвиток. Самореалізація. Самооцінка. Планування майбутнього. Саморозвиток.</p>	
---	--	--